

Hollolan kunta

Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa

Sivistys- ja hyvinvointivaliokunta
14.6.2023

Johdanto	2
1. Suunnitelman tarkoitus	5
2. Kiusaamisen määritelmä, mitä kiusaaminen on?	5
3. Kiusaamisen ennaltaehkäisy	6
3.1. Käytössä olevat kiusaamisen vastaiset ohjelmat ja menetelmät	6
4. Kiusaamiseen puuttuminen	8
4.1. Varhaiskasvatus.....	8
4.2. Perusopetus	8
4.3. Kurinpito ja puuttumiskeinot	8
4.4. Apua kiusaamiseen	9
5. Suunnitelman arviointi ja päivittäminen	9
6. Toimintaohjeita.....	10
Lähteet.....	11

KIUSAAMISEN EHKÄISYN JA PUUTTUMISEN SUUNNITELMA HOLLOLAN VARHAISKASVATUKSESSA SEKÄ ESI- JA PERUSOPETUKSESSA

Johdanto

Hollolan kunnankiusaamisen ehkäisyn suunnitelma (2023) perustuu seuraaviin lakeihin, asetuksiin ja perusteisiin:

- Varhaiskasvatuslaki (540/2018)
- Perusopetuslaki (628/1998)
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)
- Lastensuojelulaki (417/2007)
- Perusopetusasetus (852/1998)
- Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014)
- Hollolan esi- ja perusopetuksen suunnitelma (2023)
- Hollolan varhaiskasvatussuunnitelma (2022)
- Järjestyssääntö

Laissa säädetään kiusaamisesta mm. Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) ja Perusopetuslaissa (628/1998). Myös erilaiset asetukset, säädökset sekä suunnitelmat velvoittavat ammattilaisia toimimaan niin, että voidaan ehkäistä kiusaamistilanteita sekä puuttua tilanteisiin, joissa kiusaamista esiintyy. Lähtökohtana on aina lapsen etu ja hyvinvointi.

Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

”Varhaiskasvatusympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä, kehitys ja muut edellytykset huomioon ottaen. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava terveellisiä, turvallisia ja asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys.”

Perusopetuslaki (628/1998)

Perusopetuslaki (628/1998, 29§) velvoittaa koulutuksen järjestäjän laatimaan opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelman oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanemaan suunnitelman ja valvomaan sen noudattamista ja toteutumista.

Ilmoitusvelvollisuus (lakimuutos) 540/2018 , 57 b § (4.6.2021/453)

Lain 26–30 §:ssä tarkoitettuun varhaiskasvatushenkilöstöön kuuluvan on toimittava siten, että lapsen varhaiskasvatus toteutetaan tässä laissa edellytetyllä tavalla.

YK:n lasten oikeudet

YK:n lasten oikeuksien sopimuksen artiklassa 2 todetaan, että kaikilla lapsilla on samat oikeudet ja he ovat samanarvoisia, eikä ketään saa syrjiä. Artiklassa 19 todetaan myös, että lapsella on oikeus suojaan fyysisestä ja psyykkisestä väkivaltaa vastaan. Artiklassa 31 korostetaan lapsen oikeutta leikkiin, lepoon ja vapaa-aikaan (YK 1998/2010).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022, 33)

”Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.”

Hollolan varhaiskasvatussuunnitelma (2022)

”Kaveritaitojen tukeminen ja kiusaamisen ehkäisy ovat laadukasta peruspedagogiikkaa, jota toteutetaan kaikissa varhaiskasvatuksen arjen tilanteissa. Sitoudumme positiiviseen pedagogiikkaan ja olemassa olevan hyvän vahvistamiseen. Luomme turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin, joka on yhteistoiminnan edellytys. Jokainen on osa yhteisöä ja voi ilmaista mielipiteitään, ajatuksiaan, tunteitaan sekä vaikuttaa toimintaan. Yhteisöllisyys on vastuun kantamista ja yhdessä tekemistä. Määrittelemme yhdessä lasten kanssa, millaista on hyväksyttävä käyttäytyminen.

Kiusaamisen tietoinen tunnistaminen, siihen puuttuminen ja suunnitelmallinen ehkäisy on tärkeä osa varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämistä. Kiusaaminen nähdään tilanteena, jossa lapsi joutuu toistuvasti yhden tai useamman lapsen kielteisten tekojen kohteeksi. Kiusaamisen muotoja ovat verbaalinen (sanallinen), fyysinen ja psyykinen. Kaikki riidat ja konfliktit eivät ole kiusaamista, mutta toistuessaan ja pitkään jatkuessaan niistä voi sellaisia tulla.

Käytämme kaveritaitojen tukemiseen ja kiusaamisen ehkäisyyn erialaisia toimintamalleja ja materiaaleja, sosiaalisia tarinoita, vuorovaikutusleikkiä ja erilaisia tunnekortteja. Niiden avulla tunnistetaan ja ehkäistään kiusaamista sekä vahvistetaan empatia-, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. Periaatteena on, ettei lapsi jää yksin selviytymään sosiaalisista tilanteista, joihin hänellä ei ole riittäviä taitoja. Opetamme lapsille, kuinka toisten kanssa toimitaan, miten liitytään leikkiin ja kuinka huomioidaan ja kunnioitetaan toisia sekä selvitetään ristiriitoja. Hollolan varhaiskasvatuksessa työmme tukena ja arvioinnin välineenä on kiusaamisen ehkäisy suunnitelma.”

Esiopetussuunnitelman perusteet (2014)

”Esiopetuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on

oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Esiopetuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Aikuisen läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja.”

Perusopetussuunnitelman perusteet (2014)

”Yhteisössä arvostetaan hyväntahtoisuutta ja ystävällisyyttä. Kiusaamista, häirintää, väkivaltaa, rasismia tai muuta syrjintää ei hyväksytä ja epäasialliseen käytökseen puututaan. Koulutyössä pyritään arjen ennakoitavuuteen ja kiireettömyyteen. Kuulluksi tuleminen ja oikeudenmukaisuuden kokemus rakentavat luottamusta. Rauhallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, hyvät sosiaaliset suhteet sekä ympäristön viihtyisyys edistävät työrauhaa.”

Hollolan esi- ja perusopetussuunnitelma (2022)

”Yhteisöissä arvostetaan hyväntahtoisuutta ja ystävällisyyttä. Oppilaita ohjataan yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään. Kiusaamista, häirintää, väkivaltaa, rasismia tai muuta syrjintää ei hyväksytä ja epäasialliseen käytökseen puututaan. Koulutyössä pyritään arjen ennakoitavuuteen ja kiireettömyyteen. Kuulluksi tuleminen ja oikeudenmukaisuuden kokemus rakentavat luottamusta. Rauhallinen ja hyväksyvä ilmapiiri, hyvät sosiaaliset suhteet sekä ympäristön viihtyisyys edistävät työrauhaa.

Esiopetuksessa olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. henkilöstön keskeinen rooli on tukea oppilaan sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelua ja kehittymistä. Oppilaan kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Henkilöstön läsnäolo ja antama ohjaus vuorovaikutustilanteissa on tärkeää.

Jokaiselle koululle on laadittu suunnitelma psyykkisen ja fyysisen turvallisuuden edistämiseksi päivittäisessä koulutyössä eli turvallisuussuunnitelma, joka on osa lukuvuosisuunnitelmaa. Suunnitelmassa kuvataan lukuvuosittain ne rakenteet ja käytännöt, joilla varmistetaan yhteisön ja sen yksittäisen jäsenen turvallisuus koulupäivän tilanteissa. Koululla on käytössä systemaattinen toimintatapa, jonka mukaisesti kiusaamiseen tai muuhun syrjintään puututaan välittömästi.

Koululla on järjestyssäännöt, jotka luovat pohjan kaikkien yhteisön jäsenien tasa-arvoiselle kohtelulle, koulupäivien turvallisuudelle ja viihtyisyydelle sekä edistävät yleistä järjestystä. Järjestyssääntöjen valmisteluun osallistuu koko kouluyhteisö mukaan lukien huoltajat.

Hyvinvointia edistävä toiminta on pedagogisesti johdettua ja yhteisössä käytävän keskustelun kautta syntyneitä. Pedagogisen johtajuuden avulla varmistetaan sääntöjen ja hyvinvointia edistävän toiminnan jalkautuminen käytännön koulutyöhön ja säännöllinen kehittäminen. Koulussa tehdään säännöllisesti yhteisöllistä ennakoivaa opiskeluhoitotyötä. Työ on suunnitelmallista, osallistavaa ja johdettua.”

1. Suunnitelman tarkoitus

Tämän suunnitelman tarkoitus on antaa tietoa kiusaamisesta ja siihen liittyvistä ilmiöistä sekä antaa työvälineitä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja puuttumiseen. Suunnitelman tavoitteena on myös ohjata käytännön toimintaa ja olla osana jokapäiväistä turvallisuuskulttuuria. Tavoitteena on saada yksiköihin yhtenäiset toimintatavat turvallisen oppimisympäristön luomiseksi.

2. Kiusaamisen määritelmä, mitä kiusaaminen on?

”Kiusaamisella tarkoitetaan tahallista, toistuvaa ja pitkäkestoista toimintaa, mutta on tärkeää huomata, että jo yksikin teko voi olla toiselle vahingollinen ja aiheuttaa pelkoa kiusatuksi tulemisesta. Tämän vuoksi jokaiseen kiusaamistekoon on puututtava välittömästi.

Kiusaaminen on haukkumista, ilkeitä puheita, yksin jättämistä tai eristämistä ryhmästä, tönimistä ja lyömistä. Kiusaamisteot vahingoittavat tai loukkaavat toista. Kiusatuksi joutunut ei pysty yleensä puolustautumaan tai vaikuttamaan saamaansa kohteluun. Kiusaaminen on usein ryhmäilmiö ja siihen liittyy aseman tavoittelua ryhmässä toista alistaen.

Kiusaamistekoja on usein vaikea tunnistaa ja havaita. Verkossa tapahtuva kiusaaminen jää liian usein piiloon ja käsittelemättä. Kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisten ja myös huoltajien on tärkeää tunnistaa kiusaaminen varhain.

Erimielisyydet ja niistä johtuvat riidat eivät ole kiusaamista, ellei niissä ole mukana epäasiallisia tekoja toista kohtaan tai toiselle haitallista tai vahingoittavaa vallankäyttöä. Nuoria koskevat kiusaamistilanteet liittyvät usein sosiaaliin ryhmätilanteisiin ja kamppailuun asemasta ryhmässä.”
(<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-maarittely-ja-lainsaadanto>)

Kiusaamisen muotoja ovat fyysinen, psyykinen ja sanallinen. Näitä voivat olla esimerkiksi taulukkoihin kerätyt asiat.

Kiusaamisen muotoja ovat mm:

Fyysinen kiusaaminen	Sanallinen kiusaaminen	Psyykinen kiusaaminen
<ul style="list-style-type: none"> - Lyöminen - Potkiminen - Kamppaaminen - Esteenä oleminen - vaatteiden repiminen - Nipistely - Kivien ja hiekan heittäminen - Leikkien sotkeminen	<ul style="list-style-type: none"> - Haukkuminen - Nimittely - Härnääminen - Lällättäminen - Vaatteiden, hiusten kommentointi - Selän takana puhuminen	<ul style="list-style-type: none"> - Uhkailu - Manipulointi - Kiristäminen - Ilveily, ilmeily - Poissulkeminen - Leikin sääntöjen muuttaminen - Selän takana puhuminen - Puhumatta jättäminen

Lapset ja nuoret kokevat kiusaamista varhaiskasvatuksessa, koulussa, verkossa ja vapaa-ajalla. Yleensä kiusaaja on toinen lapsi tai nuori. Kasvatuksen ja koulutuksen järjestäjän on tärkeää seurata

kiusaamisen yleisyyttä kouluissa, oppilaitoksissa ja varhaiskasvatuksessa, ja tehdä tietojen perusteella kiusaamista vähentäviä ja ennaltaehkäiseviä toimia. Varhaiskasvatuksessa, esi- ja perusopetuksessa ei voida puuttua vapaa-ajalla tapahtuvaan kiusaamiseen. Huoltajilla on vastuu niiden tilanteiden selvittelystä, samoin kuin verkossa tapahtuvasta kiusaamisesta.

“Verkkokiusaamisella tarkoitetaan kiusaamista verkossa ja internetympäristössä, jolloin digitaalisuus on keskiössä. Kiusaamista voi tapahtua sosiaalisessa mediassa, viestialustoilla, pelialustoilla ja matkapuhelimen kautta. Kiusaaminen on sellaista toistuvaa käyttäytymistä, jonka tarkoituksena on aiheuttaa esimerkiksi pelkoa, suuttumusta tai häpeää.

Verkkokiusaamisen esimerkkeinä voidaan pitää seuraavia:

- Valheiden levittäminen tai kiusallisten valokuvien julkaiseminen sosiaalisessa mediassa
- Loukkaavien viestien tai uhkausten lähettäminen viestialustojen kautta
- Toisena henkilönä esiintyminen ja ilkeiden viestien lähettäminen toisen henkilön nimissä

Verkkokiusaaminen on julkista ja pysyvää, sillä se jättää eräänlaisen digitaalisen jalanjäljen – todisteen, joka voi osoittautua hyödylliseksi myös pohdittaessa verkkokiusaamisen estämistä ja ennaltaehkäisyä.” (Unicef: <https://unric.org/fi/verkkokiusaaminen-mita-se-on-ja-miten-sen-voiestaa/>)

3. Kiusaamisen ennaltaehkäisy

Kiusaamisen ennaltaehkäisyä voidaan tehdä monella tavalla sekä varhaiskasvatuksessa kuin esi- ja perusopetuksessa.

3.1. Käytössä olevat kiusaamisen vastaiset ohjelmat ja menetelmät

Varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstöllä on keskeinen rooli joka päivä lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lapsia opetetaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti ja näin tuetaan tunnesäätelyn kehittymistä. Lapsia ohjataan myös yksilöinä ja ryhmänä ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään ja siitä, että ryhmässä ei kiusata tai syrjitä, tai aiheuteta vaaraa muille. Ryhmässä tuetaan lasten vertaissuhteiden kehittymistä. Turvallisuus varmistetaan henkilöstön läsnäololla ja ohjauksella eri tilanteissa kaikissa lapsiryhmissä. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti lasten ikä ja kehitys huomioiden.

Lasten ja huoltajien osallistuminen varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. ”Lasten osallisuutta edistetään monin eri tavoin. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvistavat osallisuutta. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista sekä vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. ” (<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-maarittely-ja-lainsaadanto>)

”Varhaiskasvatuksessa, esi- ja peruskoulussa kiusaamisen ehkäisyä ovat:

- hyvinvoinnin ja turvallisuuden järjestelmällinen johtaminen ja turvallisuusjohtamisen käytänteet, kuten yhdessä sovitut toimintatavat ammattilaisten kesken kiusaamistilanteiden selvittämiseksi ja niihin puuttumiseksi
- tiedolla johtaminen, kuten turvallisuutta ja kiusaamista koskevien tietojen kerääminen, tulosten analysointi ja johtopäätösten tekeminen kehittämistoimenpiteistä, sekä toimenpiteiden toteutus
- tasa-arvoinen, yhdenvertainen, oikeudenmukainen ja jokaista arvostava kohtelu oppimisyhteisössä
- järjestyssääntöjen ja muiden toimintamallien ja –tapojen valitseminen, käsittely ja niistä päättäminen yhdessä
- jokaisen lapsen ja nuoren kasvun ja kehityksen tukeminen sekä tuen huomioiminen opetuksessa sekä työpäivän ja opetuksen rakenteissa
- työrauhan tukeminen puuttumalla opetusryhmässä toimimisen ongelmiin varhain ja lapsen edun mukaisesti sekä muuttamalla opetuksen järjestelyjä tarvittaessa
- opettajien ja muun henkilöstön, lasten sekä huoltajien ja heidän edustajiensa osallistuminen turvallisuutta ja hyvinvointia edistävien sekä kiusaamista ehkäisevien toimien suunnitteluun ja toteuttamiseen
- suunnitelmallinen henkilöstön turvallisuus- ja hyvinvointiosaamisen kehittäminen ja ylläpitäminen, sekä henkilöstön osaamisen kehittäminen kiusaamisen ehkäisyssä, siihen puuttumisessa ja tapausten seurannassa
- henkilöstön perehdyttäminen ja sen toteutumisen seuranta
- vuorovaikutteinen ja varhainen yhteistyö huoltajien ja heidän edustajiensa kanssa
- yhteistyö lasten ja nuorten turvallisuutta ja hyvinvointia tukevien tahojen kanssa (neuvola- ja opiskeluhuolto- ja muut terveystalvet, lastensuojelu ja muu sosiaalitoimi, poliisi, nuorisotoimi ja järjestöt)
- rakennuksen ja pihan suunnittelu sekä korjaaminen turvallisuutta edistäväksi ja kiusaamista ehkäiseväksi”

(<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-ehkaisuinen-ja-turvallisuutta-edistavat-toimintamallit>)

Jokaisessa Hollolan varhaiskasvatus- ja esiopetusyksiköissä sekä peruskouluissa on omat yksikkökohtaiset toimintamallit kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja kiusaamisen selvittämiseen. Yksiköissä on käytössään erilaisia menetelmiä, kuten

- PIKI
- Vertaissovittelu, VERSO
- KiVa Koulu -materiaali ja -ohjelma
- Ryhmäkohtaiset kyselyt
- Sosiogrammit
- Tunne- ja kaveritaitojen harjoitteluun tarkoitetut materiaalit

4. Kiusaamiseen puuttuminen

Varhaiskasvatuksessa ja esi- ja perusopetuksessa puututaan niihin tilanteisiin, jotka tapahtuvat varhaiskasvatus- ja kouluympäristöissä. Vapaa-ajalla tapahtuneisiin kiusaamistilanteisiin ei työntekijöillä ole valtuuksia puuttua. Kuitenkin koulun tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta, koulumatkalla tapahtuneesta kiusaamisesta, väkivallasta tai häirinnästä tekoihin syyllistyneiden sekä niiden kohteina olleiden oppilaiden huoltajille ja tarvittaessa tukea huoltajia asian selvittämisessä.

4.1. Varhaiskasvatus

- Pienen lapsen identiteetti ei ole muotoutunut kiusaajaksi tai kiusatuksi ja aikuinen pystyy vielä vaikuttamaan tähän. Pienelle lapselle aikuisen rooli on merkittävä, sillä he luottavat aikuisen apuun. Taitava ja empaattinen kasvattaja saa lapset kertomaan asioistaan herkästi, jolloin tilanteet tulevat aikuisten tietoon.
- Lapset odottavat aikuiselta oikeudenmukaisuutta ja johdonmukaisuutta sekä turvallista läsnäoloa tilanteiden selvittämiseksi. Tärkeää on, että aikuinen on läsnä ja ohjaa lasten toimintaa.
- Pienet lapset vielä harjoittelevat itsehillinnän, moraalin, empatian ja aggression hallinnan taitoja. Näiden taitojen harjoittelu vaatii aikaa ja sitkeää ohjausta.
- On ehdottoman tärkeää, että aikuinen selvittää tilanteet alusta loppuun. Kiusaamistilanteessa tapahtuu lasten välistä vallankäyttöä, jonka vuoksi heikommalle joutuneen, eli uhrin on mahdotonta puolustaa itseään.
- Kiusaaminen herättää vanhemmissa voimakkaita tunteita. Tulkintojen välttämiseksi on turvallista kertoa siitä, mitä on tapahtunut. Kerrotaan vanhemmille suoraan, millaisia tekoja lapseen on kohdistunut tai millaisia tekoja hän on kohdistanut muihin.

4.2. Perusopetus

Kiusaamiseen puuttumisessa keskeistä on:

- Kiusaamistilanteeseen puuttuminen ja kiusaamisen lopettaminen
- tasapuolinen tilanteen ja kiusaamistekojen selvittäminen kaikkien osapuolten ja tarvittaessa sivustaseuraajien kanssa
- osapuolten huoltajille kiusaamisesta tai epäilyistä kiusaamisesta ilmoittaminen välittömästi tilanteen tultua ilmi
- osapuolten kuuleminen erikseen
- tarvittaessa yhteisen keskustelun järjestäminen ja tilanteen ratkaiseminen yhdessä
- tilanteen seurannasta sopiminen ja turvallisuuden varmistaminen
- kurinpitokeinojen ja turvaamistoimien käyttö
- neuvola- ja opiskeluhuoltopalveluihin ohjaaminen ja niiden käyttäminen
- tarvittaessa muille viranomaisille, kuten sosiaalitoimeen tai poliisille ilmoittaminen.

4.3. Kurinpito ja puuttumiskeinot

Varhaiskasvatuksessa puuttumiskeinot liittyvät enemmän ennaltaehkäisyyn, tunnetaitojen, kaveritaitojen ja ryhmäytymiseen liittyvien taitojen harjoitteluun. Tilanteisiin puututaan aina, mutta näkökulma niin varhaiskasvatuksessa kuin esi- ja perusopetuksessa on kiusaamistilanteiden

ennaltaehkäisyssä. Esi- ja perusopetusikäisiä lapsia koskevat myös erilaiset kurinpito- ja puuttumiskeinot (POL, 36 §).

4.4. Apua kiusaamiseen

Lapsen on yleensä vaikea kertoa kiusaamisesta kotona, varhaiskasvatuksessa tai koulussa. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä vaikeampi on kertoa asiasta. Kiusaamistilanteiden purkamiseen löytyy paljon erilaisia keinoja varhaiskasvatuksessa ja kouluissa, mutta myös internetistä löytyy apua tilanteeseen.

- Onks tää normaalia? -chat ja -videot <https://normaali.fi/phchat/>
- MLL tietoa, linkkejä blogeihin <https://www.mll.fi/vanhemmille/tukea-perheen-huoliin-ja-kriiseihin/kiusaaminen/>
- MLL Nuortennetti: Lasten ja nuorten puhelin ja keskustelupalsta <https://www.mll.fi/nuorille/>
- Selviytyjät-ryhmä, verkossa oleva vertaisryhmä <https://www.nuortennetti.fi/kiusaaminen/tukea-kiusaamista-kokeneille/>
- Podcast: Kiusaamisen kohtaaminen <https://open.spotify.com/episode/0ciELjQfCG4tuUiBwXxjvu?si=8b846c02f37745a1&nd=1>
- Kiusaamisasioiden tuki- ja neuvontakeskus Valopilkkku <https://www.valopilkkuja.fi/>
- Mielenterveystalo <https://www.mielenterveystalo.fi/fi/nuoret>
- Koulukiusaaminen.fi Linkkejä kiusaamisen vastaista työtä tekeviin tukikeskuksiin, järjestöihin, keskusteluryhmiin ja hyödyllistä tietoa tarjoaviin sivustoihin. <https://koulukiusaaminen.fi/>

5. Suunnitelman arviointi ja päivittäminen

Seurataan suunnitelman toimivuutta ja vaikuttavuutta tarvittaessa, esim. Kun lapsi- tai oppilasryhmässä tapahtuu muutoksia, kuten muutoksia ryhmän dynamiikassa tai ryhmän aikuisissa.

Arvioidaan mm. seuraavia seikkoja:

1. Onko suunnitelma toiminut kiusaamista ehkäisevän työn tukena, onko suunnitelma ollut henkilökunnalle avuksi työvälineenä, onko työyhteisössä syntynyt yhteinen ymmärrys kiusaamisesta ja millaisia ehkäiseviä työtapoja on syntynyt? Huomataanko kiusaamistilanteita paremmin kuin ennen, puututaanko niihin johdonmukaisesti?
2. Ovatko riidat ja konfliktit vähentyneet, ovatko lasten sosiaaliset taidot karttuneet, onko aggressiivinen käytös vähentynyt ja saavatko lapset riittävästi positiivista vuorovaikutusta ryhmässä?
3. Ovatko vanhemmat tietoisia suunnitelmasta ja sen sisällöstä?
4. Lapsilta voidaan kysyä, viihtyvätkö he päiväkodissa/ koulussa, onko siellä kavereita, onko päivän sisällä pelottavia asioita, huomioivatko aikuiset lasten mielipiteitä.

6. Toimintaohjeita

Hollolan varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa olevia hyväksi koettuja materiaaleja ja toimintatapoja:

- **Piki-kuvakirjat**, oppaat ja materiaalipaketit muodostavat yhdessä kokonaisuuden. Kuvakirjat kertovat kertomusta Pikistä, ryhmässä tapahtuvasta kiusaamisesta, tunteista ja ystävyydestä. Oppaiden teemoittain avautuvat aukeamat tarjoavat monipuolisen ja toiminnallisen tavan käsitellä kiusaamisen ehkäisyyn liittyviä tekijöitä lasten vertaisryhmässä. Oppaat sisältävät draamaharjoituksia, kuvallisia tehtäviä ja leikkejä. Materiaalipakettien kuvien ja hahmojen avulla on hyvä käsitellä teemoja lasten kanssa. Kuvakirjoja, oppaita ja materiaalipaketteja voi tilata Lasten Keskuksen verkkokaupasta.
- **Huomaa hyvä!** -kirja ja vahvuuskortit antavat välineet vahvuusopetuksen toteuttamiseen. Kirjassa esitellään tärkeimmät luonteenvahvuudet ja kerrotaan, missä niiden käyttöä voi havaita ja miten niitä voi harjoitusten avulla vahvistaa. Tähän hyvänä apuna toimivat Huomaa hyvä! -kortit.
- **KiVa Koulu** on Turun yliopistossa kehitetty näyttöön perustuva kiusaamisen vastainen toimenpideohjelma. KiVassa pyritään ehkäisemään kiusaamista ennalta. Kiusaamisen vastaisen kulttuurin luominen edellyttää koko kouluyhteisön sitoutumista; siitä huolehtimista, ettei kukaan jää syrjään tai tule huonosti kohdelluksi. Pitkin vuotta systemaattisesti pidettävillä KiVa-oppitunneilla avulla voidaan vaikuttaa oppilasryhmien normeihin ja siihen, miten lapset ja nuoret toimivat kiusaamista havaitessaan.
- **Vertaissovittelumateriaali (Suomen sovittelufoorumi)** VERSO-ohjelma tuo varhaiskasvatus- ja opetusalan ammattilaisille sekä lapsille, oppilaille ja opiskelijoille restoratiivisia kohtaamisen menetelmiä arjen toimintaan. Restoratiivinen lähestymistapa vahvistaa sovittellevaa toimintakulttuuria ja restoratiivinen sovittelu tarjoaa vaihtoehdoisen menetelmän ratkaista lasten ja oppilaiden keskinäisiä sekä opettajien ja oppilaiden välisiä ristiriitoja arjen toiminnassa. Sovittelu on selkeä toimintamalli, jonka avulla sovittelijoiksi koulutetut koulun henkilökunnan jäsenet ja oppilaat auttavat osapuolia itse löytämään ratkaisun ristiriitaansa. Osapuolet saavat kertoa oman näkemyksensä tapahtuneesta, kuvata tuntemuksiaan ja pohtia eri ratkaisuvaihtoehtoja. Mallia noudattamalla edetään sopimukseen, jonka toteutumista seurataan. Sovittelulla puututaan mieltä pahoittavaan toimintaan mahdollisimman varhain.
- Aikuinen voi opettaa lapselle myös **turvataitoja**, niin digitaalisia kuin tavallisessakin vuorovaikutuksessa tarvittavia taitoja, ”sillä lapselle saattaa tulla eteen tilanne, jossa hän kaipaa toimintamalleja ja apua moniin tilanteisiin. Aikuinen ei aina voi suojella lasta. Siksi lasten on opittava turvataitoja, joiden avulla he voivat puolustaa omia rajojaan sekä pitää huolta itsestään. He oppivat kunnioittamaan omaa ja toisten ihmisarvoa ja kehoa. Turvataitojen avulla lapset saavat valmiuksia suojella itseään väkivallan, häirinnän ja kiusaamisen tilanteissa. Ja ehkä myös välttää niitä. Turvataitokasvatus saattaa myös rohkaista lapsia kertomaan huolistaan ja peloistaan aikuisille, joihin he luottavat. Lapset oppivat luottamaan itseensä toimijoina, kun saavat mallin ja harjoitusta siitä, miten toimitaan ikävissä tilanteissa.” (<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/turvataidot/>)
- **Digiturvataitojen** kautta ”opetetaan lapsille turvallista medialaitteiden käyttöä, käyttäytymissäantöjä sosiaalisessa mediassa ja digiturvataitoja. Pienet lapsetkin ovat nykyään paljon ruudun ääressä esimerkiksi tabletilla tai kännykällä, josta saattavat vahingossakin eksyä pelottaville tai ahdistaville sivustoille tai nähdä ikäviä kuvia tai

videoita. Myös isommat lapset saattavat näyttää heille jännittäviä tai pelottavia kuvia tai videoita kännykältä ym.” (<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/digiturvataidot/>)

- OPH on laatinut oppilaille ja huoltajille **huoneentauluja** toimintaohjeeksi kiusaamistilanteissa. (<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-vastainen-tyo>)

Lähteet

Hollolan lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma

KIUSAAMISEN EHKÄISY VARHAISKASVATUKSESSA. Kiusaamisen ehkäisy ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Laura Kirves, Maria Stoor-Grenner. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Folkhälsan.

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1986/609), 5a§ (301.12.2014/1329) 5b§ (19.1.2023/101)

Lastensuojelulaki (417/2007)

Perusopetuslaki (628/1998)

Perusopetusasetus (852/1998)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013)

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

Varhaiskasvatuslaki (540/2018)

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

<https://www.iyu.fi/fi/ajankohtaista/arkisto/2021/06/kiusaamista-voidaan-ehkaista-tunne-ja-vuorovaikutustaitoja-kehittamalla-2013-hanke-vahvistaa-tunnetaitoja-ja-osallisuutta-varhaiskasvatuksessa>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-maarittely-ja-lainsaadanto>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-ehkaiseminen-ja-turvallisuutta-edistavat-toimintamallit>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-maarittely-ja-lainsaadanto>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-tunnistaminen-ja-puuttumisen-keinot>

<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/turvataidot/>

<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/hyvinvointi/digiturvataidot/>

<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kiusaamisen-vastainen-tyo>